

ενδεικτικές απαντήσεις
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ 2020
(νέο σύστημα)

 Διδαγμένο κείμενο

ΠΛΑΤΩΝΟΣ Πολιτεία 518b-519a (ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 9)

A1.α. 1. Λάθος, 2. Σωστό, 3. Σωστό.

Μονάδες 6

A1.β. 1. Με την προσωπική ανωνυμία «*σφείς*» ο Σωκράτης με δομότητα εκφράζεται εναντίον όσων έχουν την εκπαίδευση για επάγγελμα, ισχυριζόμενοι πως μέσα στην ψυχή δεν υπάρχει γνώση και υποσχόμενοι να βάλουν τη γνώση μέσα στην ψυχή (τινές επαγγελλόμενοι / οὐκ ἐνούσης ἐν τῇ ψυχῇ σφείς ἐντιθέναι), σαν να έβαζαν όραση σε μάτια τυφλών (οἷον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες). Η συγκεκριμένη στάση του οφείλεται στο γεγονός ότι έντονα διαφοροποιεί την εκπαίδευση από την παιδεία (τὴν παιδείαν οὐχ οἷαν τινές ... τοιαύτην καὶ εἶναι).

2. Η αναφορική ανωνυμία «*ῶ*» προσδιορίζει τη λέξη «τὸ ὄργανον», δηλαδή το κατάλληλο για τη μάθηση εργαλείο και τη γνώση που ήδη κλείνει μέσα της η ψυχή (ταύτην τὴν ἐνούσαν δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ), την οποία απλά έχει λησμονήσει και καλείται μέσω της παιδείας να ανακαλέσει. Η ανθρώπινη σκέψη, λοιπόν, θα κατευθύνει την ολική περιστροφή της ψυχῆς (Ὁ δὲ γε νῦν λόγος, ..., σημαίνει) και η παιδεία θα λειτουργήσει ως κινητήρια δύναμη.

Μονάδες 4

B1. Η ουσιαστικοποιημένη μετοχή του υπαρκτικού εδώ ρήματος «*εἰμί*» δηλώνει το **αληθινά υπαρκτό**. Το λεγόμενο οντολογικό πρόβλημα ήταν πάντοτε βασικό θέμα για διερεύνηση στο φιλοσοφικό στοχασμό : «τὸ πάλαι τε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ ἀπορούμενον, τί τὸ ὄν», Αριστοτέλης *Μετὰ τὰ φυσικά*, 1028b 2-4. Για τον Πλάτωνα αντικειμενική πραγματικότητα υπάρχει μόνο στις Ιδέες, οι οποίες έχουν τα πρωτεία απέναντι στην υλική ύπαρξη : είναι άφθαρτες, αμετάβλητες, αιώνιες και οι μόνες αυθεντικές. Κατά τον *Φ. Σατελέ* «τα **χαρακτηριστικά της Ιδέας είναι ακριβώς αντίθετα** από εκείνα του **αισθητού** πράγματος. Το τελευταίο είναι **μεταβλητό**, η Ιδέα όμως είναι **αμετακίνητη** και ξεφεύγει από την

αποσύνθεση που συνεπιφέρει το γίνεσθαι· το αισθητό πράγμα είναι συγκεχυμένο, ενώ η Ιδέα είναι διακεκομμένη και ταυτόχρονα μπορούμε να της δώσουμε ένα ανστηρό ορισμό· το αισθητό πράγμα είναι θαμπό, η Ιδέα είναι διάφανη· το αισθητό πράγμα διαφοροποιείται σε πολλαπλά περιεχόμενα, η Ιδέα έχει μορφική καθαρότητα· το πράγμα που γίνεται αντιληπτό εξαρτάται από την κατάσταση εκείνου που το αντιλαμβάνεται, η Ιδέα είναι καθεαυτή· το αισθητό πράγμα αντιτάσσει στη γνώση τις ασάφειές του, ενώ η Ιδέα προσφέρει στο ελευθερωμένο Πνεύμα την πλήρη διαφάνεια του νοητού της χαρακτήρα· το αισθητό πράγμα είναι χάος, η Ιδέα είναι διάταξη· οι σχέσεις ανάμεσα στα πράγματα είναι σκοτεινές και αβέβαιες, ενώ οι ιδέες σχηματίζουν ένα σύστημα, το οποίο ανακαλύπτει η διαλεκτική και το αντανακλά η φιλοσοφική γνώση». Στον υπερβατικό χώρο της γνώσης δεσπόζει το Άγαθόν, «τοῦ ὄντος τὸ φανότατον»: είναι η Ιδέα των Ιδεών, η υπέρτατη Ιδέα του νοητού κόσμου, αυτή που ενεργοποιεί όλες τις άλλες, αυτή που κάνει τα όντα να υπάρχουν (όπως ο φωτοδότης και ζωοδότης ήλιος κάνει τα αισθητά να υπάρχουν και να αναπτύσσονται). Είναι η έσχατη αρχή της απόλυτης γνώσης. Στο συγκεκριμένο σημείο το Άγαθό ταυτίζεται με τη θεϊκή υπόσταση.

Οι φιλόσοφοι είναι οι μόνοι που κατορθώνουν να κοιτάξουν κατάματα τον ίδιο τον ήλιο, τη φωτοπηγή και να φθάσουν στην καθαρή νόηση και στη θέαση του Άγαθού, που αποτελεί τὸ μέγιστον μάθημα, το τέρμα, τον έσχατο αναβαθμό της ύπαρξης. Έχουν, επομένως, χρέος να ξεπεράσουν την ιδιοτέλεια της προσωπικής τους ευδαιμονίας και να αξιοποιήσουν το θεωρητικό εξοπλισμό που διαθέτουν στο στίβο του πρακτικού πολιτικού βίου. Οφείλουν να στρατευτούν στην υπηρεσία του κοινωνικού συνόλου με πόνους και θυσίες. Το ηθικό χρέος προκύπτει από το γεγονός ότι μόνον αυτοί είναι προικισμένοι με εξαιρετικό νου και ικανότητες, και άρα είναι πλασμένοι για μια ανώτερη αποστολή. Οφείλουν λοιπόν να συνειδητοποιήσουν - με την πειθώ ή τη βία - το ρόλο τους ως πνευματικών ανθρώπων : να διαφωτίσουν τους απαιδευτους, να ξεσκεπάσουν τους διεφθαρμένους πολιτικούς.

Απαιτείται, επομένως, μια ολική περιστροφή (περιαγωγή) της ψυχής από τα αισθητά στα νοητά, από τη φύση στις Ιδέες· μόνον έτσι η ψυχή - που ήδη γνωρίζει την αλήθεια από την προηγούμενη ζωή της στον κόσμο των Ιδεών - θα καταφέρει να ατενίσει, δίχως να υποφέρει, την Ιδέα των Ιδεών, το Άγαθό. Ο ρόλος της παιδείας επικεντρώνεται στο φιλοσοφικό βάρος του όρου περιαγωγή, δηλαδή στη μεταστροφή της ψυχής από τον κόσμο των αισθητών στον υπερβατικό χώρο του Νου : η ψυχή ήδη διαθέτει τη δύναμη προς τη γνώση, αλλά έχει στραμμένο το βλέμμα της σε λάθος

κατεύθυνση, στα αισθητά. Η παιδεία, καθώς στρέφεται στον κόσμο, οφείλει να μην εξαντλείται σε προσέγγιση από μία επιμέρους οπτική γωνία, αλλά να έχει πάντοτε γενικό και καθολικό χαρακτήρα, να στρέψει όλη την ύπαρξη στη σωστή κατεύθυνση, στον «ήλιο». Τη δύσκολη και ανοδική πορεία της ψυχής προς το όντως **ὄν** ο ίδιος ο Πλάτωνας στο ίδιο έργο (521d) θα ονομάσει «μεταστροφή / επιστροφή της ψυχής από μια νυχτερινή μέρα στην αληθινή μέρα». Αυτή είναι άλλωστε η «αληθινή φιλοσοφία».

Μονάδες 10

B2. Για τον Σωκράτη η ψυχή μας έχει ήδη μέσα της (ταύτην τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστου δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ) και τη γνώση και το κατάλληλο για τη μάθηση εργαλείο. Θεωρεί τη γνώση **ἐμφυτη** στον άνθρωπο (γι' αυτό και επαναλαμβάνει εμφατικά την πρόθεση «ἐν») ως **ἀνάμνηση** της αθάνατης ψυχής στην περιπλάνησή της από σώμα σε σώμα κατά την προϋπαρξή της στον άφθαρτο και αναλλοίωτο κόσμο των Ιδεών. Δίνει επομένως γνωσιολογικό περιεχόμενο στον όρο **ἀνάμνησιν**, περιγράφοντας έτσι ως **έντονα βιωματική τη γνωστική διαδικασία**. Γι' αυτό, ισχυρίζεται, ακόμη κι ένας αγράμματος μπορεί να ανακαλύψει γνώσεις με τη σωστή καθοδήγηση.

Τον Πλάτωνα ωστόσο δεν τον ενδιαφέρουν οι διάφορες βέβαιες γνώσεις που ενδεχομένως δεν βρίσκονται σε καμία συνάρτηση μεταξύ τους. **Ἐπιστήμη, φρόνησις** ή **νόησις** σημαίνουν ένα σύνολο γνώσεων που βρίσκονται σε **αιτιολογική συνάρτηση μεταξύ τους**. Επειδή στην **ἐπιστήμην** συλλαμβάνουμε το **ὄν** όπως αποκαλύπτεται στη σκέψη μας, μπορούμε να επιχειρηματολογήσουμε ως εξής: Αν η **ἐπιστήμη** είναι ένα σύνολο γνώσεων σε συνάρτηση μεταξύ τους, το ίδιο συμβαίνει και στα αντικείμενά της. Αν υπάρχει μια τέτοια συνάρτηση μέσα σε ό,τι συγκροτεί την **φύσιν**, τότε δεν χρειάζεται παρά να ξαναθυμηθεί κανείς ένα μόνο, για να μπορέσει να βρει όλα τ' άλλα (*Μένων*, 81 c-d). Τελικά φθάνουμε στη **γνώση** με το να **ξαναθυμηθούμε** κάποια από τις γνώσεις που φέρει εντός της ασυνείδητα η ψυχή. Αλλά στη συνέχεια αποκτάμε τις άλλες γνώσεις όχι με την **ἀνάμνησιν**, αλλά με την **ερευνητική αναζήτηση**.

Η **κατανόηση** της ίδιας μας της **ἀγνοίας** είναι η ουσιαστική προϋπόθεση για να μπορέσουμε να **ξαναθυμηθούμε**: μόνον όποιος κατανοήσει την άγνοιά του είναι έτοιμος να μάθει. Στο ρήμα «μαθαίνω» αντιστοιχεί το αρχαιοελληνικό «**μανθάνω**». Η λέξη αυτή μπορεί φυσικά να χρησιμοποιηθεί και για να δηλώσει τη γνώση εμπειρικά επαληθεύσιμων γεγονότων. Αλλά στην πλατωνική θεωρία της **ἀναμνήσεως** «**μανθάνω**» σημαίνει φθάνω στη γνώση, **αίρομαι πάνω**

από τα αντικείμενα της αντίληψης και προχωρώ προς το αμετάβλητο ὄν. Μια τέτοια ώθηση, η επαναφορά της μνήμης, μπορεί να εκκινεί από το ανόμοιο, το όμοιο ή και από τη φιλοσοφική...συσζήτηση: η σκέψη...συνειδητοποιεί...ξαφνικά μια κατάσταση η οποία δεν μπορεί να επαληθευτεί με ακρίβεια στην εμπειρία, είναι όμως προφανής. Αυτή η μία προφανής κατάσταση παραπέμπει αμέσως σε κάτι άλλο, με το οποίο βρίσκεται σε αναγκαία...συνάρτηση.

Από εδώ και πέρα αποκαλύπτεται το **όλο πεδίο** της **γνώσης**. Ακριβώς σ' αυτό θέλει να επιστήσει την προσοχή μας ο Πλάτων: όποιος έχει προχωρήσει σ' ένα αντικείμενο της γνώσης και ερευνά παραπέρα, φθάνει από το ένα αντικείμενο σ' ολόκληρο το σύστημα που συσχετίζεται μ' αυτό. Και **ρόλος** της **παιδείας** είναι να βρει τον κατάλληλο τρόπο με τον οποίο η ψυχή θα μεταστραφεί όσο το δυνατόν **πιο εύκολα και αποτελεσματικά**. Δεν θα της βάλει μέσα τη δύναμη να βλέπει - γιατί αυτή τη δύναμη την διαθέτει ήδη - αλλά θα διορθώσει την **κατεύθυνση** που είχε στραμμένο το βλέμμα, για να κοιτάζει εκεί που πρέπει.

Τέλος, ο Σωκράτης δέχεται πως οι άλλες αρετές, που γενικώς χαρακτηρίζονται ως αρετές...της...ψυχής, φαίνεται πως δεν διαφοροποιούνται πολύ από τις αρετές του σώματος (εξ αναλογίας), καθώς δεν υπήρχαν πρωτίτερα στην ψυχή, αλλά εμφυτεύονται αργότερα σ' αυτή μέσω του εθισμού και της άσκησης. Ωστόσο, η **αρετή της φρόνησης** δεν χάνει ποτέ τη δύναμή της κι ανάλογα με τη μεταστροφή της άλλοτε γίνεται χρήσιμη κι άλλοτε πάλι άχρηστη. έχει, λοιπόν, ρίζες σε κάτι θεϊκότερο απ' όλα τ' άλλα.

Μονάδες 10

B3. 1. α, 2. γ, 3. β, 4. β, 5. γ.

Μονάδες 10

B4. α)

Α' ΣΤΗΛΗ	Β' ΣΤΗΛΗ
φανόν	φάσμα
άνασχέσθαι	ανακωχή
περιακτέον	άξονας
τετραμμένω	ανατροπή
έντιθέντες	παρακαταθήκη
άπόλλυσι	απώλεια

Μονάδες 6

β)

- Πολλοί υποψήφιοι βουλευτές στον προεκλογικό τους αγώνα συνηθίζουν να **επαγγέλλονται** αυξήσεις μισθών και συντάξεων.
- Με δεδομένο ότι ο ευρωπαϊκός πληθυσμός της τρίτης ηλικίας διαρκώς αυξάνεται, η γηριατρική ανήκει στις **επιστήμες** του μέλλοντος.

Μονάδες 4

B5. Σε έναν κόσμο απατηλό, όπου η άγνοια ή η ημιμάθεια συχνά ταυτίζονται με τη γνώση, τόσο ο Πλάτωνας όσο και ο Δελμούζος πιστεύουν στην **παιδεία** ως **καταλυτικά σωτήριο παράγοντα**. Ο αποπροσανατολισμός των αισθήσεων και η στροφή της ψυχής σε εικόνες και είδωλα καθιστούν το ανθρώπινο πνεύμα δέσιμο των απομιμήσεων σε ένα πλασματικό περιβάλλον. Ωστόσο, δεν έχουν χαθεί τα πάντα, επειδή, μολονότι ο άνθρωπος είναι αλυσοδεμένος, η παιδεία και το ταξίδι στον υπερβατικό χώρο του Νου μπορεί να τον ελευθερώσει. Μόνον αν η ψυχή στρέψει το βλέμμα στη γνώση, η ανθρώπινη ζωή αποκτά νόημα και αξία, γίνεται καλύτερη και αυτή την ποιότητα συνεχώς επιδιώκει.

Κι αν η ορθή παιδεία είναι ο κινητήριος μοχλός και ο φιλόσοφος - δάσκαλος είναι καθοδηγητής, παραμένει ωστόσο αυστηρά προσωπική υπόθεση και ευθύνη η πραγμάτωση αυτής της ευδαιμονίας. Και στα δύο κείμενα, λοιπόν, η **γνωστική διαδικασία** φέρει τη σφραγίδα του καθενός ξεχωριστά, αναλόγως των δυνατοτήτων του, και γίνεται **έντονα βιοματική**. Τότε ο πρώην απάιδευτος «οὐδείς ἐκὼν κακὸς» του Πλάτωνα «ποτίζεται με την αγάπη και την καλοσύνη», όπως απλά και ουσιαστικά αναφέρει ο Δελμούζος.

 Αδίδακτο κείμενο

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ *Πόροι* V 11-13

Γ1. Κι αν κάποιος με ρωτήσει: «αλήθεια, αν κάποιος αδικεί την πόλη, ισχυρίζεσαι ότι κατά τη γνώμη σου είναι ανάγκη να παραμένουμε ειρηνικοί και απέναντί του (δηλαδή του αδίκου);» Δεν θα το υποστήριζα· αλλά προπάντων ισχυρίζομαι ότι πολύ πιο γρήγορα θα τιμωρούσαμε αυτούς (δηλαδή τους αδίκους), εάν δεν είμαστε άδικοι σε βάρος κανενός· γιατί τότε δεν θα είχαν κανέναν ως σύμμαχο.

Γ2. Τόσο τα οφέλη της ειρήνης όσο και τα μειονεκτήματα του πολέμου στο παραπάνω απόσπασμα περιορίζονται στον οικονομικό τομέα (*εἰς χρήματα*). Πιο συγκεκριμένα, ο Ξενοφών αναφέρει ότι κατά το παρελθόν η πόλη αποταμίευσε πολλά χρήματα σε περίοδο ειρήνης (*τό τε παλαιὸν ἐν εἰρήνῃ μὲν πάνυ πολλὰ χρήματα εἰς τὴν πόλιν ἀπενεχθέντα*), τα οποία, όμως, δαπανήθηκαν σε περίοδο πολέμου (*ἐν πολέμῳ δὲ πάντα ταῦτα καταδαπανηθέντα*). Επίσης, τη δεδομένη χρονική στιγμή εξαιτίας του πολέμου, αφενός το δημόσιο ταμείο δεν εισπράττει έσοδα κι αφετέρου πολλά από τα ήδη υπάρχοντα έχουν κατασπαταληθεί σε κάθε είδους δαπάνες (*ἐν τῷ νῦν χρόνῳ ... καταδαπανηθείσας*). Αντιθέτως, όταν επήλθε ειρήνη στη θάλασσα (*ἐπεὶ δὲ εἰρήνη κατὰ θάλατταν γεγένηται*), οι οικονομικοί πόροι της πόλης αυξήθηκαν, με αποτέλεσμα οι πολίτες να αποκτήσουν τη δυνατότητα να τους αξιοποιήσουν κατά βούληση (*ἠϋξημένας τε τὰς προσόδους ... ὅ τι βούλονται*).

Γ3.α. *ἐκλιπούσας:* ἐξέλειπες
εἰσελθούσας: εἰσήεις / εἰσήεισθα
καταδαπανηθείσας: κατεδαπανῶ

Γ3.β.
μᾶλλον: ΘΕΤΙΚΟΣ: μάλα, ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ: μάλιστα
θᾶττον: ΘΕΤΙΚΟΣ: ταχέως/τάχα/ταχύ, ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ: τάχιστα

Γ3.β.
τις: τισι (τισί)
προσόδους: πρόσοδοι
πολίταις: πολῖτα

Γ4.α.
ἢ εἰρήνην: είναι υποκείμενο στο απαρέμφατο «εἶναι» (ετεροπροσωπία), β' όρος σύγκρισης από το «κερδαλεώτερον» (με α' όρο το «πόλεμον»)
ταῦτα: είναι υποκείμενο στο ρήμα «κριθείη», αττική σύνταξη.
τῶν προσόδων: είναι γενική διαιρετική στο «πολλὰς».
ἄγειν: είναι υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «χρῆ», τελικό απαρέμφατο.

Γ4.β. *ἀπενεχθέντα :* είναι κατηγορηματική μετοχή από το ρήμα «εὐρήσει», συνημμένη στο αντικείμενό του «χρήματα». Λειτουργεί ως κατηγορηματικός προσδιορισμός στο «χρήματα».

Γ4.γ.

- *πῶς ἂν ἄμεινον ταῦτα κριθείη* : Δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση μερικής αγνοίας. Λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα «οὐκ οἶδα».
- *ὡς χρὴ καὶ πρὸς τοῦτον εἰρήνην ἄγειν* : Δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση (υποκειμενικής κρίσης). Λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα «λέγεις».

ΟΡΟΣΗΜΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Ρένα Σαρμπάνη
Αντώνης Γαβρῆλης

ΟΡΟΣΗΜΟ ΠΕΙΡΑΙΑ